

De DLC gaat de boer op

*Al een paar jaar gaat de DLC ieder jaar bij licentiehouders langs. Om kennis te maken met de boeren en de verwerkers achter de dossiers. En andersom; om de bd-ers kennis te laten maken met de mensen in de commissie. Hieronder een verslag van de bedrijfsbezoeken op 13 mei 2009.
Door Rienk ter Braake*

De doelstellingen

Dit jaar hebben verschillende gecompliceerde kwesties gespeeld in de Demeter-pluimveehouderij. Het beeld van een ideaal bd-bedrijf gaat toch richting gemengde bedrijfsvoering. De landbouw in Nederland vraagt veel van de ondernemer. Hier vinden we dan ook veel gespecialiseerde bedrijven. Ook in de bd-landbouw. En zeker in de pluimveehouderij. Er zijn een paar Demeter-bedrijven met een kleine leghennentak. Tussen de 50 en 250 leghennen. Als dat aantal groter wordt, worden direct ook heel hoge eisen gesteld. Wettelijke regelingen, milieu-regelingen. Maar ook in de huisvesting en verzorging van de kippen. De commissie wil zelf eens gaan kijken hoe het op de pluimveebedrijven gaat. De basis voor de leghen wordt (net als bij mensen) gelegd bij de opvoeding van de kuikens. Dus is ook een Demeter-bedrijf in Duitsland bezocht met eigen ouderdieren, waar kuikens worden opgefokt. Om het beeld compleet te maken zijn we ook naar een gemengd tuinbouwbedrijf gegaan in Twente, waar de vijftien kippetjes gewoon helemaal los over het bedrijf lopen.

Het Groene Spoor

Het gemengde tuinbouwbedrijf, met zoogkoeien, een boerderijwinkel en 250 abonnementen van Jan en Hannie Nijmeijer is gevestigd in Rossum, noord van Oldenzaal. Prachtig gelegen in het typische coulissen landschap, met esgronden, houtwallen en elzenhagen. Een deel van de groenten worden in boogkassen geteeld, een deel op een esgrond een stukje verder weg. Daar is een schoolklas kinderen aan het planten, als wij kunnen aanschuiven voor koffie met warme melk en ovenwarm gebak. Ware oosterse gastvrijheid. Het lijkt voor Jan in het begin even onwennig. Het is natuurlijk geen controlebezoek, maar toch ...

We staan verbaasd stil bij de compostbanen. Prachtige rillen mooi verteerde compost. Jan heeft een composteermachine die in zes weken tijd zorgt dat de mest is vercomposteerd. Dat is de basis voor gezonde gewassen en gezond voer voor de koeien. Jan is al jaren geleden gestopt met het melken van zijn koeien. Toch is daarmee een deel van het hart uit het bedrijf gegaan voor hem. Het is veel werk, er moest geïnvesteerd in de melkverwerking, maar het is wel zulk mooi werk ... Je ziet Jan genieten van het contact met zijn koeien. Nu zijn het zoogkoeien met de kalveren erbij. De producten gaan grotendeels in de groentetassen en worden verkocht in de eigen boerderijwinkel. Het vlees wordt direct verkocht en afgeleverd als een koe is geslacht. Allemaal aan de eigen klanten.

In het oosten van Nederland werken een groep biologische en bd-boeren nauw met elkaar samen. Producten worden uitgewisseld, teelten worden bij of voor elkaar gedaan. En ook worden gezamenlijk preparaten gemaakt, of worden ervaringen uitgewisseld rond het werken met de zaaikalender. En de kippetjes? Ze scharrelen hun kostje bij elkaar in de bongerd, rond de composthoppen en in het weiland.

Het valt niet mee hier te vertrekken. Jan wil en kan goed vertellen. De commissieleden willen graag horen. We zetten Jan af bij de plantende schoolkinderen en rijden richting Duitsland.

Geflügelhof Norbert Südbrock

Het is een aardig eindje rijden naar het pluimveebedrijf van Beate en Norbert Südbrock in Wiesenbrück, een uur rijden zuidoost van Osnabrück. Norbert en Beate zijn negen jaar geleden met hun gangbare leghennen-ouderdier bedrijf, met kuikenopfok omgeschakeld naar biologisch. Het laatste jaar zijn ze doorgeschakeld naar Demeter. Op veel terreinen waren ze als gangbaar bedrijf al niet zo intensief. Toch zijn de stappen groot geweest. Nu pas begint Norbert het gevoel te krijgen dat zaken op hun plek vallen. Of het ook economisch allemaal zo verstandig is geweest weet hij ook niet zo goed. Maar hij zou niet anders meer willen en kunnen.

Het begint al bij de rassen van de ouderdieren. Het liefst zouden ze specifieke rassen houden voor de biologische bedrijven. Dubbeldoelrassen. Geen hybrides. Rassen die redelijk eieren leggen, maar ook en goede vlees aanzet hebben. Die kippen zijn meer solide; die kunnen tegen een stootje. En je zou

ook de haantjes kunnen afmesten. Daar hebben ze mee geëxperimenteerd, maar consumenten zijn niet gewend aan donkerder kippenvlees. Maar als dat toch eens zou lukken ...

Ze houden dus 1000 hanen en hennen van gangbare teeltlijnen. Dat zijn de ouderdieren. Die zijn al gewend aan buiten scharrelen. Ze krijgen granen in de uitloop om vooral veel naar buiten te gaan. De eieren worden verzameld en in groepen uitgebroed bij een broederij in de buurt. De hennetjes komen als eendagskuikens terug op het bedrijf. En voor Demeter-bedrijven mag een deel van de haantjes er bij blijven. Er zijn trouwens ook enkele Duitse Bioland bedrijven die graag hanen erbij houden. De hennen zijn rustiger, is hun ervaring.

En wordt meteen duidelijk hoe groot het verschil is tussen opfokken en opvoeden. Dat begint al bij dag één. De kuikens hebben verhoogde platformpjes in de schuur waar ze al op kunnen lopen of springen. Later worden die steeds hoger, zodat ze als leghen gewend zijn aan de mestbui waar ze op moeten springen. Ze krijgen voer in voergoten in de scharrelruimte. Doordat er altijd voer gemorst wordt leren ze als piepkuiken al dat scharrelen altijd wel wat oplevert. Er zijn immers geen moeders die het voordoen! De stallen zijn licht en ruim. Precies zoals de leghennen bedrijven het ook graag zien. Maar als kuikens daar niet aan gewend zijn, geeft dat veel te veel stress. De kuikens kunnen nu al naar een overkapt uitloop. Dit jaar worden de grote uitlopen zo ingericht dat ook de kuikens daar in hun eigen groep vrij in kunnen rondlopen.

Op een leeftijd van achttien weken gaan de kuikens naar het leghennen bedrijf. Het is voor Norbert heel vanzelfsprekend dat je kuikens 's morgens om acht uur aflevert op hun nieuwe plek. Dan hebben ze de hele dag om te wennen. En hebben ze de eerste dag al voldoende rust gevonden om 's nachts goed te kunnen slapen. Dat betekent wel dat Norbert de vrachtauto om twaalf uur 's nacht geladen moet hebben om zelf naar Beieren te rijden bijvoorbeeld. En dat is weer typisch.

Gerjan Slingenbergh

En toen kwamen we bij Gerjan. Waar Norbert van het begin tot het einde van het bezoek zijn verhaal vertelt, laaiend enthousiast over zijn kippen, blijft Gerjan de rust zelve. Het is dan ook niet verwonderlijk dat de Lohman bruin Lite, een legkip die snel teveel stress heeft, het bij Gerjan zo goed doet. De kippen lopen in de prachtige uitloop die op het eerste gezicht niet zozeer is ingericht, maar heel veel afwisseling en schuilmogelijkheden heeft.

Boompjes, struikjes, heuveltjes, stapels stenen, takken, dikke pollen beemdgras; van elk wat wils. De kippen komen tot ver achterin de uitloop. Eén koppel is vier maanden aan de leg. Die zitten nog prachtig in de veren. Bij deze koppel is het goed gegaan bij de opfokker. Het is aan de kippen duidelijk zichtbaar hoe groot het belang van de opfok is. Deze kippen kunnen waarschijnlijk een keer door de rui heen en voor een tweede productieronde bij Gerjan blijven. De andere koppel is een jaar oud en die doen het wat minder volgens Gerjan. Ze kwamen vorig jaar al aan met aangepikte veren. En dat komt niet meer goed. Dat komt door stress en

gebrek aan dierlijk eiwit tijdens de opfok. De kippen gaan veren pikken voor extra eiwit en uit verveling. En als ze dat trucje eenmaal kennen kun je het ze niet meer afleren.

Gerjan doet alles om zijn kippen op een goede manier te voeren. Hij teelt ruim de helft van het kippenvoer op zijn eigen bedrijf. Mengteelten van granen, veldbonen en lupine. Door ervaring heeft Gerjan zijn eigen systeem opgebouwd, waarbij hij zo min mogelijk afhankelijk is van anderen. De granen worden geoogst als het eerste graan rijp is. Het mengsel wordt zondig extra gedroogd voor een goede conservering. Een deel van de granen is onrijp geoogst en wordt met zuren ingekuuld. Gerjan wil al het voer op zijn eigen bedrijf in opslag hebben, zodat hij zelf steeds kan bepalen hoe de samenstelling is. De rest van het voer wordt aangekocht en is qua samenstelling precies afgestemd op het eigen voer. Wanneer we beginnen over het zoeken naar een voor de bd-pluimveehouderij geschikt kippenras wordt Gerjan echt enthousiast. Hij heeft het al helemaal uitgedacht. Hij kan direct van start met kleine hokjes voor koppeltjes kippen van een dubbeldoel landras. Het zal een paar jaar selectie en onderzoek vragen, maar daar ligt de toekomst. Gerjan zou liever vandaag beginnen dan morgen. Maar het is beter om zo'n proef gezamenlijk te doen met meer betrokken pluimveehouders. Dus nog even geduld oefenen.

De resultaten

En dan? Als commissie kun je terugkijken op een leuke, inspirerende dag. Maar zoals je van een commissie in een kwaliteitszorgsysteem mag verwachten wordt natuurlijk ook teruggekeken. Hebben we de doelstellingen van de dag gerealiseerd? Wat heeft het verder opgeleverd?

- Het was buitengewoon zinvol om een beeld te krijgen van de samenhang tussen opfok en leghennenbedrijf. De beide boeren en de kippen spraken duidelijke taal.
- Deze ervaring, die je op papier nooit zo helder krijgt, leidt er wellicht toe dat een excursie naar de Duitse opfokker wordt georganiseerd voor de Demeter-pluimveehouders.
- Het is voor de commissieleden leuk en belangrijk om enkele Demeter-boeren en hun bedrijven zo in de praktijk te zien en te ervaren.
- Ook voor de boeren is het leuk om de mensen te ontmoeten die achter “die commissie daar op het bureau” zitten.

De leden van de Demeter Licentie Commissie zijn:

Peter Nieuwenhuijse – Voorzitter

Peter is opgegroeid op een gemengd melkveebedrijf in Zeeland. Na de middelbare school heeft hij een oriëntatiejaar gedaan op de Vrije Hogeschool in Driebergen, waarna hij Fysische Geografie is gaan studeren. Peter werkt momenteel bij Netbeheer Nederland, de vereniging van energienetbeheerders.

Servan Strijveen

Servan is opgegroeid op een melkveehouderijbedrijf in Heino. Na de middelbare landbouwopleiding heeft hij bij de AID en vervolgens bij Skal gewerkt in de controle. Daarna een carrière-switch naar de jeugdzorg. Werkzaam voor Christophorus als groepsleider en ondertussen de opleiding Sociaal Pedagogisch Werk afgerond.

Agnes Jansen

Agnes heeft na de Landbouwuniversiteit Wageningen verschillende werkzaamheden gedaan op en rond biologische en bd-bedrijven in binnen- en buitenland. Inmiddels heeft ze een eigen reisorganisatie, gespecialiseerd in reizen naar Roemenië.

Frank Loef

Frank is na de Warmonderhof opleiding natuurvoedingswinkelier geworden. Dat is uitgegroeid naar meer begeleidende taken op gebied van producten, planning en automatisering. Zo heeft Frank de databases voor de certificering en de website van Stichting Demeter gebouwd. Frank is tevens directeur van Loverendale BV, waarin de exploitatie van het Loverendale-merk en contacten met de betrokken boeren en verwerkers zijn ondergebracht.

Yvo de Mul

Yvo is jurist bij de Raad van Arbitrage voor de Bouw. Niet zozeer goed bekend met de landbouw en veehouderij. Wel met de antroposofie. Yvo is vaste klant bij Land en Boschzicht in 's Graveland. Yvo heeft professioneel viool gespeeld en doet dat nog steeds op “amateurniveau”.

Marcel Schoenmakers

Marcel is van oorsprong meubelmaker van beroep. Na enkele jaren is hij de bd-cursus op Kraaybeekerhof gaan volgen, omdat hij boer wilde worden. En dat is hij nu. Melkveehouder op De Hondspol, zorgboerderij in Driebergen.